

Gaaâ€™ilaa Islaamaa-Lakk.3.1

Description

Muharramaat-(Dubartoota Fuudhun Haraama taâ€™an)-kutaa-1

Akkuma kutaa darbee keessatti jenne gaaâ€™illi funyoo cimaa dhiiraa fi dubartii walitti hidhuudha. Garuu funyoon gaaâ€™ilaa kuni dubartii fi dhiira hunda walitti hin hidhu. Kana jechuun dubartoonni hundi dhiira hundaaf niiti hin taâ€™an. Dubartoota keessaa dhiira irratti fuudhun haraama (dhoowwaa) kan taâ€™antu jiru. Tarii ummanni Oromoo harki caalu gosaan waan wal fuudhaniif dubartoonni isaan fuudhan haraama taâ€™uu irraa fagaachu dandaâ€™u. Oromoo Arsii biratti gosa tokko keessatti namoonni wal hin fuudhan. Fakkeenyaf, gosti Garjeeda jedhamtu keessatti dhiirri Garjeeda taâ€™ee fi dubartiin Garjeeda taatee wal hin fuudhan.

Garuu yeroo ammaa, akkuma namoonni gara magaalotaatti godaananiin, gosa ofii dagachaa jiru. Kanaafu, gosaan wal fuudhun yeroo keessa ni dagatamaa jechuudha. Nuti dhaloonnii ammaa wanti nurraa eeggamu shariâ€™aa (seera) Rabbii (subhaanahu wa taâ€™aalaa) beekne jirenyaa keessatti hojii irra oolchudha. Wanti abbootin keenya hojjatan shariâ€™aa waliin yoo deeme, suni tole, ni hordofna. Taâ€™uu baannan, abbooti keenya akkeessun shariâ€™aa faalleessu hin qabnu. Wanta Rabbiin haraamaa hin goone, haraamaa jechuun zulmii (miidhaa) guddaa waan taâ€™eef. Mee harâ€™a dubartoota narratti fuudhun haraama taâ€™an haa ilaallu.

Dubartoota fuudhun haraama taâ€™e bakka lamatti qoodun ni dandaâ€™ama. Isaaniis: Yeroo hundaa haraamaa kan taâ€™anii fi yeroo murtaaâ€™af (muraasaaf) haraama kan taâ€™an.

1-Yeroo Hundaa Haraama Kan taâ€™an

Dhiirri dubartoota akkanaa fuudhun yeroo hundaa isaaf hin hayyamamu. Fkn, haadha fi obboleetti ofii fuudhun yeroo hundaa isaaf hin hayyamamu. Dubartoonni kunniin bakka saditti ramadamu. **Dhiigan haraama kan taâ€™an, hoosisuun haraama kan taâ€™anii fi soddummaan haraama kan taâ€™an.**

A. Dhiigan haraama kan taâ€™an

Dhiigan yommuu jennu dhaloota dhiigaatin kanneen wal qunnamaniidha. Dhiigan haraama kan taâ€™an torba. Isaaniis;

1-Haawwanâ€“ Haadha ofii, haadha abbaa (Akkawoo), haadha haadha fi akkawo akkawooâ€!

2-Intalootaâ€“ kunniin dubartoota dhalootan abbatti hidhanna qabaniidha. Kanneen akka intala inni dhalchee, intala ilmaan isaa, intala intala isaa.

3-Obboleettiwwanâ€“ jihaa (karaa) hundaan obboleetti isaa. Kanneen akka obboleettii abbaa fi haati tokko taâ€™anii, obboleettii abbaa qofa irraa, obboleetti haadha qofa irraa. Kannin fuudhun isarratti haraama.

4-Adaadota- kunniin obboleettiwwan abbootiti. Obboleetti abbaa ofii, adaadaa abbaa gara abbaatin

(obboleetti akakaayyuu), adaadaa haadhaa gara abbaatin of keessatti qabata.

5-Haboowwanâ€“ kunniin obboleettawan haawwanii of keessatti qabata. Kanneen akka obboleetti haadha ofii, adaadaa haadhaa gara haadhatin, adaadaa abbaa gara haadhatin.

Karaan salphaan kana itti qabatan, dubartiin dhiira tokkoof adaada taate ykn abbaa fi haadha isaatiif adaadaa taate fuudhun isarratti dhoowwadha.

6-Intala obboleessa isaaâ€“ jihaa hundaan intala obboleessaa fuudhun hin taâ€“TMu.

7- Intala obboleetti isaaâ€“ karaa hundaan intala obboleetti fuudhun hin taâ€“TMu.

Qurâ€“TMaanaa keessatti kunniin torban haala kanaan eeraman:

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخْوَاتُكُمْ
وَعَمَّتُكُمْ وَخَالَتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخْتِ﴾

â€œHaawwan keessan, intalooni keessan, obboleettawan keessan, adaadonni keessan, haboowwan keessan (obboleetti haadhaa), intalooni obboleessaa, intalooni obboleettiâ€“ isin irratti haraama godhamanii jiru.â€ Suuratu An-Nisaa 4:23

Gosoota dubartootaa torban kanniin keessaa kamyuu fuudhun dhiira irratti haraama. Karaan salphaan kanniin itti qabatan kana: **dhiigan kan walitti firooman dhiira irratti haraama, kanniin afran malee. Isaaniis; intala abbeeraa isaa, intala eessuma isaa, intala adaadaa isaa, intala haboo isaa (intala obboleetti haadhaa)**[\[1\]](#). Kanniin afran fuudhun isarratti haraamaa miti. (Ragaan kanaa Suuratu al-Ahzaab 33:50 keessatti argachuun ni dandaâ€“Tamaa).

B.Hoosisuun haraama kan taâ€“TMan

Dubartii harma nama hoosistee fi dubartii hoosisaan obboleetti taate fuudhun haraama. Ragaan kanaa aayaa (keeyyata) araan olii irraa kan itti fufeedha:

﴿ وَأُمَّهَاتُكُمْ الَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخْوَاتُكُمْ مِنَ الْرَّضَاعَةِ﴾

â€œHaawwan keessan kan isin hoosisanii fi obboleettawan keessan kan hoosisa irraa taâ€“TMamâ€“ [isin irratti haraama godhamanii jiru].â€ Suuratu An-Nisaa 4:23

Dubartii nama hoosiste qofa osoo hin taâ€“TMin haawwan ishii, intalooni ishii, obboleettawan ishii, adaadonni ishii, haboowwan ishii fi ksf fuudhun hin taâ€“TMu. Gabaabumatti wanti dhiigan haraama taâ€“Tme hoosisaanis haraama taâ€“Tma. Ragaan kanaa hadiisa Ergamaa Rabbii (SAW) irraa dhufeedha:

ØÙ„Ø±ÙŽÙ‘Ø¶ÙŽØ§Ø‘ÙŽØ©Ù·ØªÙ·ØÙŽØ±Ù·Ù‘Ù·ÙÙÙŽØ§ ØªÙ·ØÙŽØ±Ù·Ù‘Ù·ÙÙ

ØÙ„Ù‘Ù·ÙÙÙŽØ·ÙÙÙŽØ©Ù·

â€œWanta dhiigni haraama godhu hoosisuunis haraama ni godha.â€ [Sahih al-Bukhari 5099](#)

Dubartii nama hoosiste akka haadha ofiitti ilaalun, firoonni ishii kan dhiigan walitti dhufan haraama taâ€™u. kanaafu, namni dubarti takka irraa harma hodhe, dubartoota kanniin hin fuudhu:

- 1-Dubartii nama hoosistee fi haawwan ishii
 - 2-Intala dubartii nama hoosistee, akkasumas, intala intala ishii
 - 3-Obboleetti dubartii nama hoosistee
 - 4-Haadha dhiirsa dubartii nama hoosiste (soddaati ishii)
 - 5-Obboleetti dhiirsa dubartii nama hoosiste (isaaf adaadaa waan taatuuf)
 - 6-Intala ilma dubartii nama hoosistee (isaaf intala obboleessaa waan taatuf).

7-Obboleetti hoosisa irraa taate“ kana jechuun dubartii haati tee harma hoosistedha. Akkasumas, dubartii niitin abbaa keeti hoosistedha[2]. Kanaafu, dubartii haati ofii ykn haati biddeena hoosiste fuudhun hin dandaTMamu. Yookiin haadha biraa irraa dubartii waliin hodhan fuudhun hin taTMu.

Karaan gabaaban kana itti qabatan: dhiirri tokkoo fi dubartiin takka harma dubartii takkaa hoonan isaan lamaan wal hin fuudhan. Obboleeyyan waan walii taâ€™aniifi. Ragaan kanaa hadiisa Bukhaarin gabaasedha:

â€œUqbaa bin Haaris dubartii maqaan ishii Umm Yahya bin Abi Ihaab jedhamtu fuudhe. Ergasii dubartiin gurraattin takka dhufuunakkana jette, â€œ**Isin lamaanu hoosisee jira.**â€ Uqbaan ni jedhe, â€œWaaâ€™ee kanaa Ergamaa Rabbii (SAW) itti ni hime. Innis narraa garagalee. Ergasii gara biraatin itti dhufuun waaâ€™ee kanaa itti hime. Ergamaan Rabbis ni jedhe, â€œ**Dubartittiin] isin lamaanu hoosise osoo jettuakkamitti [niiti tee akka niititti ishii qabattaa].**â€ Kanaafu, Ergamaan Rabbii (SAW) akka ishii hiiku ajaje.â€ Sahih al-Bukhari 2659

Faaydaa: Sababa hoosisuutin wanti haraama taâ€™e dhiira hodhe san qofarratti kan daangeefamuudha. Gara firoota isaatti kan babalâ€™atu miti. Fakkeenyaf, Ahmad haadha Faaxumaa irraa aannan hodhe haa jennu. Garuu obboleessi Ahmad aannan haadha Faaxuma hin hoone. Asitti Ahmadi fi Faaxumaan obboleeyyan walii taâ€™u. Garuu obboleessi Ahmad Faaxumaaf obboleessa hin taâ€™u. Sababni isaas, Obboleessi Ahmadii fi Faaxumaan harma tokkorraa waan hin hodhiniif. Kanaafu, Faaxumaan obboleessa Ahmadiif ajnabiyyaadha. Faaxumaan obboleessa Ahmaditti heerumu ni dandeesse. Buâ€™uurri hoosisuu kana: â€œ**Namooni harma tokko irratti wal gahan obboleeyyan taâ€™uâ€** [3] Kana jechuun namooni harma dubartii takkaa hodhan obboleeyyan taâ€™u.

Sharxii Hoosisuu

Kana jechuun namni tokko harma dubartii takkaa yeroo hodhuu ulaagaa akkamii yoo guutee hoosisni kuni isaa fi dubartii jidduu wal fuudhu irraa dhoowwaa?

1-Yeroo meeqa hoosifamaa?

Gaafii, â€œYeroo meeqa yoo hoosifamee dubartiin inni hodhee fi firoonni ishii isarratti haraama taâ€™an?â€¢ jedhuuf aalimota jidduu garaagarummaa yaadatu jira. Gariin isaanii siâ€™ma tokko yoo hodhe, dubartiin haraama isarratti taati jedhu. Gariin immoo siâ€™ma sadii fi sanii oliin haraama taati. Gariin immoo siâ€™ma shaniin haraama taati jedhu. Garuu kanniin keessaa madaala kan kaasu, siâ€™ma sadii fi sanii ol yoo hodhe dubartiin isarratti haraama taati [4]. Ergamaan Rabbii (SAW) akkana jedhu:

â€œHoosisni tokko yookiin hoosisni lama [gaaâ€™ila] haraama hin godhu.â€¢ [Sahih Muslim 1450](#)

2-Umrii itti hoosifamuu

Umriin nama hoosifamuu yeroo daaäTMimummaa isaatti wagga lama yeroo turetti taäTMuu qaba. Kana jechuun wagga lama keessatti harma guäTMuun dura dubartii tana kan hodhee taäTMuu qaba. Rabbiin ni jedha:

أَلْوِلَادُ يُرْضِعُنَ أَوْلَدَهُنَ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتَمَّ الْرَّضَاةً

â€œNama yeroo hoosisaa guutuu fedheef haadholiin ilmaan isaanii waggaalama guutuu hoosisu.â€

- Suuratu Al-Baqara 2:233

Ergamaan Rabbī (SAW) akkana jedhan:

â€œGuâ€™un dura osoo harma irra jiruu wanta marâ€™imaa seene malee hoosisuu irraa wanti haraama godhu hin jiru.â€ Jaamiâ€™a At-Tirmizii 1152î».

Sayyid Saabiq ni jedha: "Yeroo kana keessatti namni hoosifamuu xiqqaa waan taameef aannan isa gaha. Aannan kanaan foon isaa ni marga. Sababa kanaan kutaa dubartii isa hoosiste irraa taamea. Wanti ijoolle ishii irratti haraama taame isarrattis haraama taamea." [5]

3-Akkaataa itti hoosifamee

Harma irraa hodhuun sharxii ni taâ€™aa?

Harki caalaan alimotaa yaada kana qabatanii jiru: «Daa»imni aannan harma irraa haa hodhu yookiin meeshaa keessatti isaaf elmamuun haa dhugu yookiin afaan isaatti haa qicamu yookiin akkaataa kamiinu aannan dubartii yoo garaa gahee beelaa fi dheebu irra yoo kutee fi foon margee fi lafeen isaa jabaate, dubartiin tuni isarratti haraama taati.^[6]

Of Eggannoo Hoosisaa

Tarii namoonni baayâ€™een murtii (hukmii) hoosisaa waan hin beeknef akkuma argan ijoolle hoosisu. Ergasii ijoollen tuni wal fuudhun haraamatti kufu. Tarii erga wal fuudhanii ijoolle horatanii booda waliif obboleeyyan hoosisaa taâ€™uu yommuu baran akkam taâ€™uu? Addaan bahuutu dhufa. Ijoollen isaan horatan kunis addaan facaâ€™u. Kanaafu, of eeggannoo guddaa barbaachisa. Nama itti heeruman ykn dubartii fuudhan harma tokko hodhuu ykn hodhuu dhiisu mirkaneeefachuun barbaachisaadha.

Guduunfaa

âž|Dubartoota fuudhun haraama taâ€™an bakka lama gurguddaatti quodun ni dandaâ€™ama Yeroo hundaa fuudhun haraama kan taâ€™aniifi yeroo muraasaf haraama kan taâ€™an.

âž|Yeroo hundaa fuudhun haraama kan taâ€™an bakka saditti ramadamu. Isaaniis:**dhiigan** haraama kan taâ€™an,**hoosisuun** haraama kan taâ€™anii **fisoddummaan (fuudhaa heerumaan)** haraama kan taâ€™an.

âž|Dhiigan haraama kan taâ€™an torba: Haawan, obbollettiwwan, intaloota, adaadota, haboowwan, intala obboleessaa fi intala obboleetti ofii. (Haboowwan jechuun obboleettiwan haadhaa jechuudha.) âž|Hoosisuun haraama kan taâ€™an, dubartii nama hoosistee fi dubartii waliin harma tokko hodhan. Dubartiin nama hoosiste akka haadhatti ilaallamti. Kanaafu, ishii fi firoota dhiigaa ishii fuudhun hin dandaâ€™amu.

âž|Dubartiin harma tokkorraa waliin hodhan obboleetti namaaf taati. Kanaafu, ishii fuudhun hin dandaâ€™amu. Yoo nama dura harma tokko hoote ykn nama booda hoote ykn altokkotti waliin hodhan obboleetti namaaf taati. Buâ€™uurri Hoosisuu kana: **â€œNamoonni harma dubartii takkaa hodhan obboleeyyan taâ€™u.â€**

âž|Garuu hoosisni yeroo daaâ€™imumma guâ€™uun dura wagga lama keessatti kan adeemsifame taâ€™uu qaba.

In sha Allah kutaa itti aanu keessatti dubartoota soddummaan haraama taâ€™an ni ilaalla. Wa billahi tawfiiq.

Kitaabban Wabii

[1] [Sahih Fiqhu Sunnaah](#) -Jiildi 3,fuula 77-78 , Abu Maalik

[2] [Tafsiira Qurxubi](#) 6/185

[3] [Sahiih Fiqhu sunnaah](#), jiildi 3, fuula 82, Abu Maalik

[4] [al-Fiqhul Waadiah](#) -J.2,fuula 76, Fiqhu sunnaah-fuula 2/186

[5] [Fiqh sunnaah](#) 2/189, Sayyid Saabiq

[6] [Sahiih Fiqhu sunnaah](#) 3/88

[Concise Presentation of the Fiqhâ€“](#) fuula 392

Date Created

December 18, 2018

Author

admin